

Odklon v trestním řízení jako prostředek řešení trestně problematiky

Alexander NETT

V ČR bylo k 1. 1. 1994 zaznamenáno 174 osob HIV pozitivních, z toho 154 mužů a 20 žen. AIDS je nakaženo 46 osob, z toho 42 mužů a 4 ženy. Tyto údaje jsou uváděny pouze za občany ČR. Z hlediska územního rozložení je nejvíce zasažena Praha. V zásadě vykazuje 10 násobek oproti jiným krajům. Zahraničních studentů a pracovníků je 84 HIV pozitivních, z toho 66 mužů a 18 žen, nemocných AIDS pak 1 osoba. Z hlediska věku je u HIV pozitivních nejvíce zastoupena kategorie 30 až 34 let; celkem 34 osob, následuje kategorie 25 až 29 let, celkem 24 osob. U AIDS je nejvíce zastoupena kategorie osob ve věku 40 až 49, celkem 13 osob. Následuje kategorie osob ve věku 30 až 34 let, celkem 10 osob.

Onemocnění AIDS ve společnosti vyvolalo celou řadu otázek, na něž dosud nebyla dána uspokojivá odpověď. Složitost formulace otázek i odpovědí spočívá především v pandemickém charakteru onemocnění a neznalosti způsobu vyléčení. Proto také otázka, zda použít trestního práva jako prostředku kontroly chování nemocných osob bývá někdy zcela odmítána. V okamžiku jejího nastolení je totiž nezbytné jednoznačně odpovědět ano či ne. Pokud taková otázka není formulována, nejsme k této obtížné odpovědi nuceni.

V zásadě existují názory odmítající zcela používání prostředků trestního práva při řešení AIDS. Zastánci tohoto názoru argumentují jednak nutností zachování lidských práv, dále poukazují na skutečnost, že onemocnění je v současné době smrtelné. Trestní právo vlastně žádné důraznější varování ve formě hrozby trestem či jeho uplatnění nemůže dát.

Vycházíme-li z medicínské charakteristiky onemocnění, zcela jednoznačně dospíváme k závěru, že AIDS představuje nakažlivou lidskou chorobu, která se šíří epidemicky a v současné době je charakterizována smrtelným následkem. Tato časová dimenze onemocnění je právě jedním z argumentů odpůrců použití trestního práva při řešení AIDS. Trestněprávní odpovědnost za šíření nakažlivé lidské choroby není ovšem v trestních zákonech evropských zemí žádnou zvláštností. Zastánci uplatnění trestního práva především argumentují potřebou zabezpečit jeho prostřednictvím

ochranu zájmu společnosti na zdravé populaci jako hodnotě nezbytné pro samotnou existenci lidstva.

Domnívám se, že trestní právo může sehrát určitou roli při kontrole chování osob nemocných AIDS. Rozsah práv a povinností nemocných osob musí být formulován s akcentem na zajištění ochrany základních práv a svobod. Trestněprávní prostředky kontroly chování osob musí být stejné či obdobné povahy, jak je tomu u jiných druhů nakažlivých lidských chorob.

Zjednodušeně řešeno, jedná se o to, zda za trestné považovat již ohrožovací jednání či jednání poruchové nebo obě formy jednání. Dále zda postihovat jednání úmyslná i nedbalostní či pouze úmyslná.

Na základě těchto východisek, byť nevylučuji o nich další diskusi, se pokusím zhodnotit platnou trestněprávní úpravu AIDS, jak je obsažena v trestním zákoně a poukázat na možnosti uplatnění odklonu při řešení problematiky AIDS.

Trestně právní aspekty de lege lata

V současné době platný zák. č. 140/1961 Sb. ve znění změn a doplňků (trestní zákon) v hlavě čtvrté zvláštní části obsahuje trestné činy obecně nebezpečné. Mezi tyto trestné činy je zařazeno i šíření nakažlivé choroby. Postihováno je úmyslné i nedbalostní jednání. Obecně závaznému právnímu předpisu je pak ponecháno vymezení pojmu nakažlivé lidské choroby. AIDS byl na základě vyhl. MZ ČSR č. 204/1988 Sb. (v platném znění) o opatřeních proti přenosným chorobám prohlášen za nakažlivou lidskou chorobu. Tím byly dány předpoklady pro postih osob nemocných AIDS i HIV pozitivních za šíření nakažlivé lidské choroby podle § 189 tr. z. zahrnující úmyslné způsobení nebo zvýšení nebezpečí zavlečení nebo rozšíření nakažlivé lidské choroby při možnosti uložit trest odnětí svobody až na tři léta. Taktéž za nedbalostní jednání podle ust. § 190 tr.z., kdy způsobení nebo zvýšení nebezpečí zavlečení nebo rozšíření nakažlivé lidské choroby je postiženo trestem odnětí svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem.

Tato ustanovení postihují jednání spočívající ve způsobení nebo zvýšení nebezpečí zavlečení nebo rozšíření nakažlivé lidské choroby, pokud jednání pachatele nezpůsobuje stav obecného ohrožení. Rozdíl mezi trestným činem šíření nakažlivé lidské choroby a trestným činem obecného ohrožení dle ust. §§ 179 a 180 tr. z. lze spatřovat v tom, že vyvolání obecného nebezpečí jako kvalifikovaného znaku trestného činu obecného ohrožení musí v určitém krátkém časovém úseku bezprostředně hrozit více osobám. Zda v konkrétním případě byl jednáním pachatele ohrožen větší počet osob na životě nebo zdraví závisí na různých okolnostech, zejména pak na povaze místa, kde k ohrožení došlo a způsobu jakým k němu došlo. Pro obecné nebezpečí je dále typická živelnost a neovladatelnost průběhu události. Při jednání osoby infikované virem HIV, která může vést k šíření choroby AIDS však jde o jednání postupné. Proto za obecné ohrožení by bylo možno považovat jednání pachatele

spočívající v uvedení do oběhu virem HIV infikované krve určené k transfúzi. Podle současně zastávaných stanovisek je pojem obecné ohrožení vykládán ve spojení s událostmi mimořádné povahy, katastrofickými. Do budoucna ovšem nelze vyloučit i jiný přístup k výkladu pojmu právě v souvislosti s pandemickým charakterem onemocnění.

Znaky trestného činu šíření nakažlivé choroby podle § 189 nebo 190 tr. zák. nejsou naplněny skutkem, kterým není způsobeno bezprostřední nebezpečí navlečení nebo rozšíření choroby, nýbrž jenom možnost takového nebezpečí.

Objektivní stránka spočívá v tom, že pachatel svým jednáním způsobí nebo zvýší zavlečení nebo rozšíření nakažlivé choroby. Zavlečením se pak rozumí vyvolání nebezpečí nakažlivé lidské choroby v místech, kde se dosud tato choroba epidemicky nevyskytuje. Šířením se rozumí každé zvýšení nebezpečí v místech, kde se choroba již epidemicky vyskytuje. Vzhledem k povaze onemocnění přichází v úvahu jak zavlečení tak i rozšiřování. V současné době se AIDS na našem území epidemicky nevyskytuje. Proto nepřichází v úvahu rozšiřování, které předpokládá právě zvyšování nebezpečí v místech, kde se již epidemicky vyskytuje. Zavlečení onemocnění si lze v dnešních podmínkách představit, neboť spočívá ve vyvolání nebezpečí nakažlivé choroby v místech, kde se dosud epidemicky nevyskytuje. Samotné jednání, jímž se nebezpečí zavlečení nebo rozšíření nakažlivé choroby způsobuje nebo zvyšuje může mít různou povahu. Nejčastěji půjde o porušování povinností vyplývajících z právních předpisů, jimiž se čelí nebezpečí vzniku a rozšiřování takových chorob nebo opatření vyplývající z léčebného režimu.

V této souvislosti je nutno připomenout, že trestnost jednání pachatele, který se dopustil trestného činu šíření nakažlivé lidské choroby může podle § 66 tr. zákona zaniknout účinnou lítostí. To znamená, že pachateli, který spáchal trestný čin nemusí být uložen trest, neboť trestnost jeho jednání zanikne. Předpokladem pro splnění podmínky účinné lítosti je, že pachatel dobrovolně napraví nebo zamezí škodlivému následku nebo dobrovolně trestný čin oznámí v době, kdy škodlivému následku trestného činu mohlo být zabráněno.

Domnívám se, že pachatel s ohledem na způsoby přenosu choroby a charakter onemocnění má malou šanci zamezit škodlivému následku. Tím méně pak napravit škodlivý následek. Ani aktivní jednání pachatele totiž nemůže zvrátit ireverzibilní následek. Příkladem může být nechráněná soulož, kdy i snaha po napravení škodlivého následku se mívá účinkem za situace, kdy nelze nasadit účinnou léčbu, směřující k odvrácení smrtelného následku. Faktor času zde hraje pouze nevýznamnou roli.

Hlava sedmá zvláštní části trestního zákona obsahuje trestné činy proti životu a zdraví. S ohledem na charakter onemocnění přichází v úvahu vznik těžké újmy na zdraví infikované osoby. Nenalezneme zde zvláštní ustanovení postihující újmu na zdraví či životě v případě přenesení onemocnění AIDS na jinou osobu. Dostatečné řešení poskytuje ust. §§ 222 a 224 tr. zák. postihující způsobení těžké újmy na zdraví nebo smrti úmyslně či z nedbalosti.

Ustanovení § 222 tr. zákona ublížení na zdraví při úmyslném způsobení těžké

újmny na zdraví předpokládá trest odnětí svobody na dva až osm let. V případě smrtelného následku je sazba stanovena v rozmezí pěti až dvanácti let. Ustanovení § 224 tr. zákona postihuje případy způsobení těžké újmy na zdraví nebo smrti z nedbalosti s možností uložení alternativního trestu (trest odnětí svobody nebo zákaz činnosti), přičemž trest odnětí svobody je stanoven až na dvě léta. Další odstavce obsahují kvalifikované skutkové podstaty, u nichž se v důsledku určité skutečnosti (porušení důležité povinnosti, hrubé porušení předpisů o bezpečnosti práce atd.) se zvyšuje trest odnětí svobody.

Trestní zákon ve zvláštní části dále obsahuje i řadu ustanovení, která lze vhodným způsobem použít ke kontrole onemocnění, a tím zabránění šíření a přenosu nákazy. V žádném případě se však nejedná o rozšiřování podmínek trestní odpovědnosti osob nemocných AIDS a nositelů HIV.

Na šíření nákazy totiž působí i některé kriminogenní faktory, jež lze do jisté míry ovlivňovat i trestněprávními prostředky. Výrazné nebezpečí v tomto směru představuje promiskuita a prostituce mládeže.

K ochraně společnosti před rozšiřováním AIDS tedy přispívají zejména ustanovení § 204 tr. zákona trestný čin kuplířství a § 217 tr. zákona trestný čin ohrožování mravní výchovy mládeže.

Provozování prostituce není samo o sobě trestné. Trestně odpovědný je pouze ten, kdo zjedná, přiměje nebo svede k provozování prostituce nebo kořistí z prostituce provozované jiným. Právě v souvislosti s AIDS lze provozování prostituce považovat za vysoce rizikový faktor, s nímž je spjata potencionální nebezpečí rozšíření nákazy. Kuplířství je vlastně jednání umožňující prostituci provozovat či z ní těžit. Postih kuplířství však může zprostředkovaně působit na rozsah a způsob provozování prostituce vzhledem k rizikům, jež přináší AIDS.

Na ochranu zájmu společnosti před důsledky AIDS vystupuje i ust. § 217 tr. zákona ohrožování mravní výchovy mládeže, podle něhož jsou postihováni pachatelé, kteří vydají úmyslně nebo z nedbalosti osobu mladší 18 let nebezpečí zpusnutí tím, že jí umožní vést zahálčivý nebo nemravný život nebo ji svádí k zahálčivému nebo nemravnému životu. Uvedené ustanovení chrání mládež před společensky nebezpečnou činností dospělých osob, spočívající v narušování řádného vývoje a rozvoje osob mladších 18 let. Umožnit vést nemravný život nebo svádět k nemravnému životu zahrnuje vznik návyků, které jsou v rozporu s pravidly morálky a také se zájmy chráněnými normami trestního práva. Jedná se například o pohlavní promiskuitu, prostituci, alkoholismus a další. Tedy opět o formy jednání, které vysoce zvyšují riziko rozšiřování AIDS.

Odklon de lege lata

Odklon neboli „diversion“ představuje formu mimosoudního vyřízení věci, jejíž účelem není potrestání pachatele v tradičním slova smyslu, nýbrž právní forma řešení určitého konfliktu, jež vyústil v trestný čin.

O možnostech vyřízení věci mimo hlavní líčení se zmiňuje doporučení výboru ministrů RE (87/18) v části zbývající se zjednodušením běžných soudních řízení. Doporučení obsahuje pět forem takového vyřízení. Podmíněné zastavení trestního stíhání nebo odložení věci, v níž se koná šetření, zkrácené písemné řízení, narovnání, zjednodušené řízení, prohlášení viny a dohodovací řízení (plea of guilty, plea bargaining).

Novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 178/1990 Sb., který nabyl účinnosti dnem 1. 7. 1990 došlo k prolomení dosud výlučně pojaté zásady oficiality. Doplněním ust. § 163a tr. ř. došlo k tomu, že u trestných činů vyjmenovaných v tomto ustanovení lze zahájit trestní stíhání a pokračovat v něm pouze se souhlasem poškozeného. Trestné činy uvedené v ust. § 163a tr. ř. považujeme tedy za delikty stíhané ku zmocnění.

Trestní stíhání pro trestné činy násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 197a, pomluvy podle § 206, atd. proti tomu, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou vůči níž by měl poškozený jako svědek právo odepřít výpověď (§ 100 odst. 2) a trestní stíhání pro trestný čin znásilnění podle § 241 odst. 1) proti tomu, kdo je nebo v době spáchání trestného činu byl ve vztahu k poškozenému manželem nebo druhem, jakož i pro trestný čin opilství dle § 201a trestního zákona pokud jinak vykazuje znaky skutkové podstaty některého z těchto trestných činů, lze zahájit v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného. Je-li poškozených jedním skutkem několik, postačí souhlas byť jen jednoho z nich.

Ustanovení odstavce 1 se však neužije, byla-li takovým činem způsobena smrt.

Nepředložil-li poškozený své vyjádření státnímu zástupci, vyšetřovateli, nebo policejnímu orgánu písemně, zaznamenaná se jeho obsah do protokolu. Souhlas s trestním stíháním může poškozený výslovným prohlášením vzít kdykoliv zpět, a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Výslovně odepřený souhlas však nelze znovu udělit.

V případě, že souhlas s trestním stíháním je dán, postupují orgány činné v trestním řízení stejně jako v řízení o kterémkoliv jiném trestném činu. Nesouhlas s trestním stíháním je důvodem jeho nepřipustnosti ve smyslu ust. § 11 odst. 1 písm. h) trestního řádu.

Novela z roku 1991 (zák. č. 558/1991 Sb.) doplnila výčet trestných činů, u kterých je podmínkou trestního stíhání souhlas poškozeného, rozšířila okruh osob, které mají právo udělit souhlas s trestním stíháním a stanovila, že výslovně odepřený souhlas již nelze znovu udělit.

Novela z roku 1993 (zák. č. 293/1993 Sb.) zařadila do výčtu trestných činů též trestný čin opilství dle § 201a tr. z. Poškozený má možnost disponovat souhlasem se stíháním až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě.

Novelou trestního řádu z roku 1993 provedenou zákonem č. 292/1993 Sb. byl v trestním řádu nově koncipován institut podmíněného zastavení trestního stíhání. Právní úprava je obsažena v ust. § 307, 308 tr. ř. Uvedeného procesního institutu může se souhlasem obviněného použít soud a v přípravném řízení státní zástupce.

V řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, může se souhlasem obviněného soud a v přípravném řízení státní zástupce podmíněně zastavit trestní stíhání, jestliže

- a) obviněný se k trestnému činu doznal,
- b) nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradu uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě, a vzhledem k osobě pachatele, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

V rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání se stanoví zkušební doba na šest měsíců až dva roky. Zkušební doba začíná právní mocí tohoto rozhodnutí o zastavení trestního stíhání.

Obviněnému, který uzavřel s poškozeným dohodu o způsobu náhrady škody, se v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání uloží, aby škodu v průběhu zkušební doby nahradil.

Obviněnému lze též uložit, aby ve zkušební době dodržoval přiměřená omezení směřující k tomu, aby vedl řádný život.

Proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání může obviněný a poškozený podat stížnost, jež má odkladný účinek. Rozhodne-li o podmíněném zastavení trestního stíhání soud, má toto právo též státní zástupce.

Jestliže obviněný v průběhu zkušební doby vedl řádný život, splnil povinnost nahradit způsobenou škodu a vyhověl i dalším uloženým omezením, rozhodne orgán, jež trestní stíhání v prvním stupni podmíněně zastavil, že se osvědčil. Jinak rozhodne, a to případně i během zkušební doby, že se v trestním stíhání pokračuje.

Jestliže do jednoho roku od uplynutí zkušební doby nebylo učiněno rozhodnutí podle odst. 1, aniž na tom měl obviněný vinu, má se za to, že se osvědčil. Jinak rozhodne, a to případně i během zkušební doby, že se v trestním stíhání pokračuje.

Jestliže do jednoho roku od uplynutí zkušební doby nebylo učiněno rozhodnutí podle odst. 1, aniž na tom měl obviněný viny, má se za to, že se osvědčil.

Právní mocí rozhodnutí o tom, že obviněný se osvědčil, nebo uplynutím lhůty uvedené v odst. 2 nastávají účinky zastavení trestního stíhání (§ 11 odst. 1 písm. f).

Proti rozhodnutí podle odst. 1 mohou obviněný a poškozený podat stížnost, jež má odkladný účinek. Učiní-li takové rozhodnutí soud, má toto právo též státní zástupce.

Dosah tohoto ustanovení je omezen na trestné činy u nichž zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Trestný čin musí být obviněným doznán, obviněný musí projevit reálnou, vážně zmíněnou snahu o odstranění jeho následků a vzhledem k osobě pachatele a k okolnostem případu lze podmíněně zastavení trestního stíhání, proti němu vedeného považovat za dostačující.

Pokračování v trestním stíhání je odloženo pod podmínkou, že obviněný v průběhu zkušební doby povede řádný život, splní povinnost nahradit škodu a vyhoví dalším případně uloženým omezením.

Šestiměsíční až dvouletá zkušební doba stačí k tomu, aby se prověřilo, zda je opodstatněná prognóza budoucího rádného chování obviněného, a v jeho snaze odstranit či napravit škodlivý následek činu.

Podmíněné zastavení trestního řízení má prozatímní povahu a nelze je vykládat jako rozhodnutí o vině. Pokud obviněný ve zkušební době nevyhoví uloženým podmínkám, v jeho trestním stíhání se pokračuje. Kladné rozhodnutí, že se obviněný ve zkušební době osvědčil, lze vydat teprve po uplynutí celé doby.

Právní mocí tohoto rozhodnutí nebo uplynutím lhůty uvedené v ust. § 308 odst. 2 nastávají účinky zastavení trestního stíhání a vytváří se překážka rei iudicatae. Pokračovat v trestním stíhání obviněného pro týž skutek je možné jen v případě zrušení rozhodnutí o zastavení trestního stíhání v řízení o stížnosti pro porušení zákona (§ 266 a násl.) nebo v řízení o obnově (§ 277 tr. ř.).

Úvahy de lege lata

Z podaného je zřejmé, že platná právní úprava z možných alternativ odklonu, jak jsou uvedeny v doporučení výboru ministrů RE (87/18) akceptovala podmíněné zastavení trestního řízení. Další formu odklonu představují delikty stíhané ku zmocnění.

Nyní k deliktům stíhaným ku zmocnění. V ust. § 163a je proveden taxativní výčet trestných činů. Mezi vyjmenovanými trestnými činy není uvedeno ust. § 189 a § 190 tr. z., jejichž prostřednictvím lze zajistit kontrolu šíření AIDS. Na straně druhé jsou zde vyjmenovány trestné činy ublížení na zdraví podle § 221, 223, 224 tr. z. a trestný čin ohrožování pohlavní nemocí podle § 226 tr. z. Z toho vyplývá, že ust. § 163 a tr. ř. lze využít při řešení některých trestněprávních jednání. V zásadě umožňuje dopad tohoto ustanovení řešit okruh případů, kdy dojde k přenosu HIV či AIDS a jednání pachatele je kvalifikováno dle ust. § 224 tr. z. za podmínky, že pachatel je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči níž by měl jako svědek právo odepřít výpověď (§ 100 odst. 2 tr. ř.).

Ublížení na zdraví představuje poruchový delikt. Ve výčtu deliktů stíhaných ku zmocnění je však uveden i ohrožovací delikt, který má jistým způsobem souvislost s problematikou AIDS. Jedná se o trestný čin ohrožování pohlavní nemocí. Připomínám tuto skutečnost při vědomí, že AIDS není považován za pohlavní nemoc. Přesto tu určitá souvislost nepochybně je. V čem tedy? Lze ji spatřovat v tom, že zákonodárce do okruhu deliktů stíhaných ku zmocnění zařadil trestný čin ohrožování pohlavní nemocí dle ust. § 226 tr. z. Tento trestný čin je určen k ochraně občanů před ohrožením nákazou pohlavní choroby. Jednání spočívající v přenesení nákazy bude posouzeno podle ust. § 221 až 222 tr. z. jako ublížení na zdraví. Jinými slovy zákonodárce v případě pohlavní nemoci zařadit ohrožovací i poruchové jednání (vyjma úmyslného způsobení těžké újmy na zdraví) jako delikty stíhané ku zmocnění.

AIDS sice není považován za pohlavní nemoc, ale za nakažlivou lidskou chorobu. Tento fakt by předpokládal shodný či obdobný přístup k řešení problému. Není tomu tak.

Zákonodárce na jedné straně do okruhu deliktů stíhaných ku zmocnění zařadil poruchové delikty (vyjma úmyslného způsobení těžké újmy na zdraví) na straně druhé sem nepojal ohrožovací delikty, (šíření nakažlivé choroby dle ust. § 189 a § 190 tr. z.). Domnívám se, že tím byl výrazně zúžen prostor pro řešení problematiky AIDS.

Důvodem pro tento přístup byla nepochybně konstrukce ust. § 189 a 190 tr. z. Nicméně si lze představit konstrukci ohrožovacího deliktu v souvislosti s AIDS obdobnou, jak je tomu v § 226 tr. z. Pak by takový ohrožovací trestný čin měl být zařazen do okruhu deliktů stíhaných ku zmocnění. S výše uvedenou výhradou lze považovat platnou právní úpravu za postačující. Její pomocí lze v zásadě řešit problémy onemocnění. V souvislosti s delikty stíhanými ku zmocnění by bylo možno namítnout, že je nemocná osoba v rukou osoby poškozené. Ano. To je pravda. Ovšem jedná se o situaci typickou právě pro delikty stíhané ku zmocnění. Domnívám se, že poškozená osoba při vědomí charakteru zdravotního poškození pachatele i svého bude při rozhodování ohledně souhlasu se stíháním preferovat zájem na vytvoření příznivých podmínek pro léčení a zachování stávajících partnerských vztahů. Při rozhodování pak bude hrát rozhodující roli kvalita partnerských vztahů.

Podmíněné zastavení trestního stíhání upravené v ust. § 307 a 308 tr. ř. stanoví podmínky pro jeho využití velmi přesně. V zásadě se však může uplatnit jen u určitého okruhu trestných činů. Jejich výčet není v zákoně proveden, je zde však stanoveno kritérium podle něhož toto ustanovení dopadá jen na okruh trestných činů na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Z hlediska námi sledovaného okruhu trestných činů lze uvést, že zahrnuje šíření nakažlivé choroby dle ust. § 189, kde horní hranice trestu odnětí svobody činí tři léta, trestný čin šíření nakažlivé choroby dle ust. § 190 u něhož horní hranice trestu odnětí svobody činí jeden rok, trestný čin ublížení na zdraví dle ust. § 224 odst. 1, 2 tr. z., u něhož horní hranice trestu odnětí svobody činí 5 let.

Nezahrnuje však trestný čin ublížení na zdraví dle ust. § 224 odst. 3 tr. z. u něhož horní hranice trestu odnětí svobody činí 10 let, rovněž tak ublížení na zdraví dle ust. § 222 odst. 1, 2, 3 kde horní hranice trestu odnětí svobody činí v odst. 1 osm let, v odstavci druhém 10 let a v odstavci třetím 12 let.

Další podmínkou je, že se obviněný k trestnému činu doznal. Tato podmínka nepotřebuje bližšího komentáře.

Zákon dále požaduje, aby obviněný nahradil škodu nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu nebo učinil jiná opatření k její náhradě. V případě vzniku újmy na zdraví lze nepochybně předpokládat možnost odškodnění poškozené osoby. V úvahu však nepřichází uvedení v předešlý stav s ohledem k ireverzibilitě způsobených následků na zdraví.

Rozsah odškodnění v penězích pak bude věcí dohody mezi obviněným a poško-

zenou osobou. Do dohody nebude soud zasahovat, tedy zkoumat případně otázku přiměřenosti poskytnuté náhrady. Pro rozsah náhrady by bylo možno přiměřeně použít předpisy upravující náhrady škod na zdraví a stížení společenského uplatnění. V zásadě však lze stanovit rozsah náhrady škody dohodou bez dalšího.

Úvahy de lege ferenda

Domnívám se, že by bylo možno uvažovat o doplnění trestního zákona o trestněprávní ustanovení postihující ohrožovací jednání, úmyslné i nedbalostní spočívající v tom, že nemocný vydá jiného nebezpečí nakažlivé lidské choroby. Tímto ustanovením by v podstatě byl sjednocen přístup v řešení problematiky pohlavní choroby a nakažlivých lidských chorob. Nejde však jen o jednotící přístup. Rozhodující je účel takového řešení. V žádném případě jej není možno chápat jako rozšíření podmínek trestní odpovědnosti, i když na první pohled by se tak mohlo jevit.

Tímto způsobem by byl zajištěn trestněprávní postih a tedy i kontrola osob nemocných AIDS. Tento fakt nelze přeceňovat, ale ani podceňovat. Určitou korelací jsou v tomto směru právě formy odklonu. Ty zajišťují, že trestněprávní odpovědnost bude uplatněna nikoliv však právní následky této odpovědnosti. Obě formy odklonu, tedy jak delikty stíhané ku zmocnění, tak podmíněné zastavení trestního stíhání v tomto směru tento cíl naplňují.

V případě akceptace navrženého doplnění trestního zákona o skutkovou podstatu trestného činu „ohrožování nakažlivou chorobou“ by bylo nezbytné tento trestný čin zařadit do okruhu deliktů stíhaných ku zmocnění. Současně by z hlediska trestnosti měl být tento trestný čin konstruován tak, aby na něj v plném rozsahu dopadalo ustanovení o podmíněném zastavení trestního stíhání.

Odklon by tak zajistil preferenci prevence. Jeho prostřednictvím by bylo zajištěno, že nebudou vůči pachateli uplatněny právní následky trestní odpovědnosti.

Z výše uvedených důvodů považuji navrhované řešení za pozitivní a doporučuji, aby jej zákonodárce při úvaze o trestněprávním řešení problematiky AIDS využil.

Seznam použité literatury:

- [1] Drgonec, J. : *Právne problémy AIDS*
Právny obzor 1988, č. 7, s. 628
- [2] Kratochvíl, V. : *České trestní právo v pohybu*
Časopis pro právní vědu a praxi, 1994, č. 2, PF MU Brno
- [3] Nett, A. : *K trestněprávní regulaci AIDS*
Justičná revue 1990, č. 2, s. 28

- [4] Suchý, O. : *Odklon v trestním řízení*
Právník č. 1, 1990, str. 248
- [5] Šístek, F. : *O trestněprávním posuzování jednání osob šířících nakažlivou chorobu AIDS*
Socialistická zákonnost 1988, č. 8, s. 496

* * *

S U M M A R Y

Diversion as a Means of Solution to the Criminally-legal Problems Concerning Aids

The article deals with possibilities of using the diversion *de lege lata* and *de lege ferenda* in Czech criminal procedure in respect of the problems concerning AIDS.

The effective solution to the criminally-legal problems anchored in the valid Criminal Code is considered principally sufficient. There is, however, one fact that is being complained about, that is to say the law-giver did not apply the same approach to the problems of AIDS as in the case of venereal diseases. Regarding this fact, an amendment to the Criminal Code is being suggested that should alter provisions on the criminal proceedings against persons who intentionally and expose other people to danger of contagious diseases. If prevention is prior to the extension of conditions concerning the criminal liability, a control of the ill persons will be secured. Using the diversion will undoubtedly secure that prevention will precede repression.

The diversion concerning delicts which are punishable but the suspended sentence can be brought, which will enable the criminal liability to be applied and the perpetrators will not be punished.

The suggested way could help the law-giver in respect of considering a criminally-legal solution to the AIDS-related problems.